

Življenje mladih na kmetiji kot izhodišče za raziskovanje dediščinskih diskurzov

Mateja Slovenec Grasselli

Ob prebiranju prispevka *Mladi, tradicija in dediščina na Solčavskem* avtoric Julije Zupan in Petre Goljevšček sta se mi porodili dve raziskovalni vprašanji – kdo so mladi na družinskih kmetijah in kakšen vpliv bi lahko imel nasledstveni proces na njihov odnos do dediščine prostora, v katerem delujejo. Besedilo poskuša prek kategorizacije mladih in terenskih izjav sogovornikov in sogovornic, ki sta jih v prispevku podali avtorici, odgovoriti na zastavljeni vprašanji. Poleg tega ponuja nekaj etnografskih izhodišč¹ za sočasno raziskovanje dediščinskih diskurzov in nasledstvenega procesa, ki se odvija zgolj na nekaterih družinskih kmetijah.

Avtorici sta se osredotočili na mlade, katerih življenje naj bi bilo na različne načine povezano s kmetijsko in gozdarsko panogo. Na Solčavskem, kot tudi drugod po Sloveniji, kmetijska dejavnost temelji na družinskih kmetijah.^{2,3} Moje terenske izkušnje in izkušnje sodelavcev kažejo, da družinsko kmetovanje in z njim povezani nasledstveni proces, večgeneracijsko sobivanje, investicijska in zdravstvena tveganja, vremenske in druge negotovosti⁴ ustvarjajo specifično kompleksnost življenjskih situacij ter odnosa mladih in drugih družinskih članov do medgeneracijskega sožitja, dela, kmetije in verjetno tudi do drugih dediščinskih elementov, povezanih s kmetijstvom. Mladi z družinskih kmetij se tako kažejo kot zelo heterogena

-
- 1 Izhodišča in opisi načina življenja mladih na kmetiji so osnovani na mojem terenskem raziskovanju nasledstva, medgeneracijskega sobivanja in sodelovalne kulture na družinskih kmetijah po Sloveniji.
 - 2 »Po statističnih podatkih sta bili 1. junija 2016 v Sloveniji 69.902 kmetijski gospodarstvi. Od tega je bilo 231 kmetijskih podjetij, drugo pa so bile družinske kmetije (69.671).« Statistični urad Republike Slovenije, 'V Sloveniji smo v 2016 imeli 69.902 kmetijski gospodarstvi ali 3,4 % manj kot v 2013.' Spletni vir: <https://www.stat.si/statweb/News/Index/6742> (pregledano: 15. 7. 2022).
 - 3 Družinske kmetije v Sloveniji pogosto zajemajo tudi gozdno posest in ukvarjanje s pridobivanjem lesa. Za več statističnih in drugih podatkov o gospodarjenju z gozdovi na družinskih kmetijah glej Marko Medved, 'Pridobivanje lesa na družinskih kmetijah v Sloveniji.' *Gozdarski vestnik*, let. 67, št. 2, 2010, str. 83–94.
 - 4 Tveganja in negotovosti na slovenskih družinskih kmetijah je preučevala Duška Knežević Hočevar. Glej Duška Knežević Hočevar, »Kdor ne tvega, ni kmet!«: K antropologiji tveganja in negotovosti.' *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, let. 55, št. 3/4, 2015, str. 61–69.

skupina, ki je ne predstavljajo zgolj otroci, večči kmetijskega dela, ali posamezniki, navadno moškega spola, ki naj bi bili redno vpeti v delo zaradi upravljanja ali postopnega prevzema kmetije.

Mladi, ki odraščajo in delajo na kmetiji in ki sem jih spoznala, imajo mnogotere interese in znanja. Z vidika kmetijskega znanja sicer gre za razmeroma homogeno skupino, saj so prek (starih) staršev, vrstnikov in drugih socializirani v kmetijski poklic. Vloge in statusi najmlajših družinskih članov kmečke družine pa se sčasoma vedno bolj diferencirajo.

Mlade na kmetiji v veliki meri predstavljajo odraščajoči ali odrasli sorojenci (bodočih) mladih prevzemnikov. Večina jih je na kmetiji vsaj občasno aktivna. Nekateri se specializirajo za določeno delo, na primer trženje, prodajo, turizem in druge dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Marsikateri pomagajo (le) ob delovnih višjih. Večina sorojencev sčasoma zapusti domačo kmetijo ter se odseli v iste ali druge podeželske in mestne predele. Določeni se na kmetijo poročijo in so z dejavnostjo še naprej vsakodnevno povezani. Med sestrami ali brati so tudi taki, ki so si želeli prevzeti kmetijo, a je prednost pri izboru za dedovanje in upravljanje kmetije dobil sorojenec, pri čemer so lahko pomembno vlogo odigrali spol, starost, znanja in interesi sorojencev in predstavnikov starejših generacij. Izkušnje s terena kažejo, da je nasledstvo kompleksen proces in da se vse generacije kmetov soočajo z bremenom nadaljevanja in nadgrajevanja zapuščine svojih prednikov.

Med mlade na kmetiji se lahko šteje tudi posameznike, ki so v družino vstopili prek partnerske zveze. Ta skupina mladih je še bolj raznolika od skupine sorojencev, saj so njeni predstavniki odraščali v različnih okoljih, z drugačno delovno etiko ter odnosom do družinske, naravne in kulturne dediščine, povezane s posameznim kmetijskim gospodarstvom.

Kratek opis življenja mladih na kmetijah nakazuje, da so mladi tekom nasledstvenega procesa in po njem postavljeni v različne vloge in pred neenake izzive, kar bi lahko vplivalo na njihov odnos do dediščine prostora, v katerem so odraščali oziroma v katerem bivajo in delajo.

Avtorici sta kategorijo mladih v teoretskem izhodišču opredelili s starostnim razponom od 17 do 29 let. V prispevku sta kasneje ugotavljali, da je starostni razpon bolj kot trdno definirana uporaben kot spremenljiva emska kategorija. Kljub temu se zdi kvantitativna kategorizacija zanimiva za proučevanje in opredeljevanje generacij.

Mladi, predvsem (bodoči) prevzemniki, ki delajo na kmetiji, se glede na besede mojih sogovornikov in sogovornic neredko soočajo z družinskimi in družbenimi pričakovanji potomstva zaradi nadaljevanja rodbinske gospodarske dejavnosti in dokazovanja starejši generaciji, da so pripravljene ostati in delati na kmetiji za preživetje družine. Iz tega izhaja, da so tako imenovani mladi na kmetiji nemaleokrat pripadniki srednje generacije, ki jo generacijske teorije opredeljujejo tudi kot drugo, odraslo, starševsko ali zaposleno generacijo.⁵ Mladi v srednjo generacijo pogosto ne spadajo zgolj po številu generacij na kmetiji, ampak tudi starostno in zaposlitveno, saj se prenosi lastništva in upravljanja kmetij odvijajo razmeroma pozno. Leta 2016 je bila povprečna starost gospodarja na kmetiji 57 let, upravičenci do pomoči za zagon dejavnosti za mlade kmete iz Programa razvoja podeželja pa so lahko posamezniki, stari od 18 do vključno 40 let.⁶ To kaže, da bi morali raziskovalci, ki se ukvarjajo s proučevanjem življenja mladih na družinskih kmetijah, razmisliti tudi o opredelitvi in obravnavi starostnih in drugovrstnih kategorij, ki se običajno pripisujejo srednji generaciji.

Nadalje sta avtorici pri kategorizaciji mladih poudarili trenja med generacijami zaradi različnega načina življenja. Čeprav na terenu konfliktov med generacijami nista zaznali, predstavljeni dediščinski diskurz mladih kaže na možnost medgeneracijskih napetosti pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine ter njene reprezentacije.

Kot je moč razbrati iz izjav mladih, s katerimi sta opravili pogovor, mladi z družinskih kmetij na eni strani poudarjajo pomen ohranjanja stavbne dediščine v prvotni obliki, na drugi strani pa odmike od tega. Večina sogovornikov in sogovornic je namreč o dediščinskih elementih govorila z dveh vidikov – zunanost so obravnavali kot statično, notranost oziroma vsebinsko komponento pa so si predstavljali kot nekaj spremenljivega. Njihove izjave bi bilo zanimivo postaviti v kontekst nasledstvenega procesa, saj se, glede na moje terensko raziskovanje, podobna miselnost mladih pojavlja tudi pri njihovih predstavah o prevzemu in upravljanju kmetijskega gospodarstva. Poudariti je treba tudi, da so spremenljivost v izjavah vezali na svojo tvornost.

5 Ksenija Ramovš, 'Medgeneracijsko sožitje in solidarnost.' *Kakovostna starost*, let. 16. št. 4, 2013, str. 3–33.

6 Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 'Strateški načrt Skupne kmetijske politike 2023–2027: Specifični cilj 7: Privabljanje mladih kmetov in spodbujanje razvoja podjetij na podeželju.' Spletni vir: https://skp.si/wp-content/uploads/2021/12/Priloga-II_SC_7_Analiza-stanja_SWOT_20.12.2021.pdf (pregledano: 10. 8. 2022).

Mladi s kmetij, s katerimi sem se pogovarjala, si običajno želijo nadaljevati družinsko dejavnost, hkrati pa hočejo pustiti svoj pečat, na primer predrugačiti določene tehnološke postopke, način dela na kmetiji, uvesti nove dopolnilne dejavnosti ali ne nazadnje delno spremeniti stavbno dediščino, kot sta ugotavljali tudi avtorici. Za uveljavljanje svojih idej na kmetiji, kar je ključno za odločitev posameznika za prevzem kmetije, so zelo pomembni dobri medgeneracijski odnosi in ekonomska kondicija kmetije ter pravočasno vključevanje bodočega naslednika v upravljalvske procese, kot je pokazala raziskava nasledstva na Gorenjskem, Notranjskem in Dolenjskem.⁷ Za kmetijsko panogo je značilna počasnost strukturnih sprememb in tudi zato mladi potrebujejo finančno, delovno in moralno podporo starejše generacije ter čas za uresničevanje vizij. Marsikateri mladi se srečujejo s počasno, prepozno ali zaustavljeno predajo kmetije, saj starejša generacija iz raznovrstnih razlogov in predstavljenemu rodu ni pripravljena predati družinske kmetije oziroma prepustiti svojega »življenjskega dela«, kot radi rečejo mladi kmetje na terenu.

Iz zapisanega lahko zaključimo, da so potencialnosti, ki jih mladi vidijo v stavbni dediščini in drugih sestavinah kmetijskega gospodarstva, bistvene za njihove identifikacijske procese, odločitve glede življenja in delovanja na kmetiji ter odnos do dediščine prostora. Ključno pa je tudi, da potencialnosti, vsaj delno, uresničijo oziroma imajo občutek, da bi jih lahko dosegli.

Prispevek je pokazal, da nasledstveni proces in odnosi med generacijami v veliki meri diferencirajo in določajo življenjski tok mladih in njihov pogled na svet. Nadaljnje proučevanje dediščinskih diskurzov v okvirih družinskega kmetovanja na Solčavskem bi bilo zato dobro postaviti v kontekst nasledstva, v terensko raziskovanje pa vključiti in v njem soočiti vse generacije, ki sobivajo na družinskih kmetijah in ustvarjajo dediščino prostora oziroma so to skupaj počele v preteklosti.

7 Mateja Slovec, 'Strategije družinskih kmetij v Sloveniji.' Neobjavljeno magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana 2017.